

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ЧАСОВИХ НОМІНАЦІЙ

Анна Шаповал

кандидат філологічних наук, викладач кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
Одеса, Україна
e-mail: skarlet77777@gmail.com
ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-9718-5002>

АНОТАЦІЯ

Вивчення лінгвокультурологічного аспекту часових номінацій неможливе без дослідження хрононімії лексики. Хрононімії відтворюють особливості мовної і концептуальної картин світу, є важливим інформаційним ресурсом певної лінгвокультури. Мета даного дослідження полягає в комплексному аналізі лінгвокультурологічного аспекту часових номінацій на матеріалі китайської та турецької картин світу. Розвідку було здійснено на основі романів Перл Бак «Імператриця» та Павла Загребельного «Роксолана».

Аналіз останніх досліджень та публікацій дозволив зазначити, що вивчення хрононімії лексики виконується на різних теоретичних і практичних засадах.

Спираючись на вже наявні класифікації хрононімії Н. Подольської, М. Торчинського, С. Реммера, ми виявили та дослідили лінгвокультурологічні особливості таких видів хрононімії лексики: геортонімії, династійні хрононімії, тумултонімії, парсонімії та менсонімії.

У результаті дослідження було з'ясовано, що не всі лексичні одиниці на позначення відрізка часу є хрононіміями. До зазначеної групи не входять: номінації місячного календаря, номінації сонячного календаря, номінації змішаного календаря та часові відрізки на позначення дня і ночі.

Базовою системою літочислення в досліджуваних лінгвокультурах є домінування номінацій місячного календаря (китайська картина світу — 51 %, турецька — 40,4 %). Рідше в аналізованих творах використовуються номінації сонячного календаря, у китайській картині світу ця частотність сягає 20 %, що історично обумовлено. Поширеними є

номінації змішаного календаря (21 %), номінації сонячного календаря уточнюються місячним, бо китайська свідомість консервативна щодо нової системи підрахунку часу. У турецькій картині світу зазначене явище зумовлене впливом української мовної особистості автора твору (45 %), бо в XVI столітті в Османській імперії функціонував тільки місячний календар.

Ключові слова: хрононімії, лінгвокультура, мовна картина світу, номінація, лексеми на позначення часу, місячний та сонячний календар.

Вступ. Феномен часу цікавить людину впродовж багатьох віків. У сучасних лінгвістичних студіях дослідження лексики загалом і такого її пласту як хрононімії зокрема набуває популярності як у теоретичному, так і в практичному аспектах. Значний внесок у вивчення ономастичної теорії здійснили українські ономастичні осередки. Їх провідними представниками є одеська (Ю. Карпенко, О. Карпенко, Е. Боєва, М. Зубова), донецька (В. Калінкін, Г. Лукаш, Є. Отін) та ужгородська (П. Чучка, Л. Белей, С. Пахомова, М. Стюсько) ономастичні школи.

Останнім часом мовознавці акцентують увагу на вивченні саме хрононімії лексики. Історичний аспект цієї проблеми вивчала К. Першина, етнолінгвістичний — Т. Махрачова, а В. Неклесова — когнітивний. Проблему виокремлення хрононімії від інших розрядів онімів розробляв М. Торчинський. Нові підходи до класифікації хрононімії здійснив С. Реммер. Висвітленням лінгвокраїнознавчого аспекту хрононімії займався Чжоу Шао Бо, порівнюючи китайську та російську хрононімії лексику.

Мета даної розвідки полягає в комплексному аналізі лінгвокультурологічного аспекту часових номінацій на матеріалі китайської та турецької картин світу.

Реалізація поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- 1) визначити сутність поняття «хрононімії»;
- 2) з'ясувати особливості часових уявлень та способів їх вираження у китайській та турецькій лінгвокультурах.

Матеріалом дослідження стали романи Перл Бак «Імператриця» та Павла Загребельного «Роксолана», загальним об'ємом 958 сторінок.

Результати та дискусія. Хрононімії лексики є джерелом інформації про певну культуру, відображає її мовну картину світу, збагачує концептосферу. Головним призначенням хрононімії є закріплення в формі слова лінгвокультурологічної інформації, яка вміщена у пев-

ний відрізок часу. Зрозуміти семантику такого відрізка часу можливо лише за умови, якщо носій мови володіє фоновими знання. За твердженням С. М. Толстої, «хрононімія, особливо локальна, є рухливою системою імен, що в більшій мірі, ніж інші пропріативи, відбивають культурні цінності (міфологічні та ритуальні комплекси, повір'я, прикмети) і побутові особливості народу, який мешкає в межах певної місцевості» (Толстая, 2008: 21).

Досліджуючи власні назви історично значущого проміжку часу, мовознавець Н. В. Подольська, крім терміна хрононім, виділяє ще термін геортонім. Дослідниця дає таке визначення поняття: «Геортонім — це власна назва будь-якого свята, пам'ятної дати, урочистостей, фестивалю» (Подольская, 1988: 48). Науковець також наголошує на тому, що геортонім та хрононім є схожими категоріями. Погоджуючись з таким поділом, вважаємо зазначені групи лексики тотожними або навіть синонімічними. Але зауважимо, що термін «хрононім» має більш загальну семантику і може включати в себе термін «геортонім».

Важливим лінгвокультурологічним показником є свята. У китайській культурі існують свята весни та осені, на яких вшановують померлих предків і моляться за краще майбутнє. П. Бак у романі «Імператриця» зображує китайське суспільство наприкінці XIX ст., часи правління останньої імператриці Китаю — Цисі. Автор використовує геортоніми *Spring Fest of the Dead* та *Festival of Autumn*, які вказують на те, що ці свята мають закріплені циклічний проміжок часу, тобто проходять щорічно: “*At the Spring Fest of the Dead, in this moon year, the Emperor, sorely troubled and afraid, announced that he would worship at the Supreme Temple of Imperial Ancestors*” (Buck, 1990: 93); “*Thus on the eighth day of the eighth moon month, at the Festival of Autumn, she received him in the Audience Hall under guard appointed by Jung Lu and there before the assembled Council and the Imperial Boards, she accepted from him the nine obeisances that signified her rule over him*” (Buck, 1990: 327).

П. Загребельний у романі «Роксолана» звертається до історичних подій XVI ст., а саме часів правління султана Сулеймана. Письменник зосереджує увагу на важливих для мусульманського світу святах. Автор використовує такі геортоніми: *Рамазан*, *Курбан Байрам*. Наприклад: «*Двадцять четвертого січня султан урочисто відкрив святкування байраму*» (Загребельний, 1983: 92); «*Почався рамазан, велике*

свято мусульманське, і військо ще з більшою ревністю кинулося на неприступну фортецю» (Загребельний, 1983: 92)

Унікальною особливістю китайської лінгвокультури є те, що сприйняття історичного часу, епох, пов'язане зі зміною поколінь, тобто зі зміною правлячих династій. Дотримуючись культури своїх предків, китайці віддають шану правителям ранніх династій, які гідні наслідування з точки зору конфуціанства. Циклічність часу виражається через звернення до вже створених хрононімів, які були закріплені за відрізками часу, що здійснювалися раніше. Такий підхід діє при номінуванні періодів правління і вказує на фрагментарне, дискретне сприйняття історичного часу. Розуміння часу є неоднорідним тому, що для наступних відрізків історичного часу обираються назви попередніх. «Однак на першому плані в даній номінаційній ситуації знаходиться уявлення про циклічність часу, який мислиться у вигляді потенційного об'єднання сьогодення з минулим. Періодичне відновлення цього зв'язку є однією з важливих державних функцій імператора. Це зумовлює повторення в різні епохи тих же назв періодів правління. Зазначений принцип відбиває ще одну особливість сприйняття часу давніми китайцями: вектор часу, звернений до них не в майбутнє, а в минуле. Звертання до минулого, а значить, і до назв, які існували раніше, породжується конфуціанською ідеологією, згідно з якою давнина є майже недосяжним ідеалом, але при цьому «давність» і «сучасність» онтологічно не роз'єднані. Таким чином, використання назв попередніх епох, років правління сприймається як спосіб возз'єднання часів» (Чжоу, 2004: 8–10). Для позначення династійного часу П. Бак використовує такі хрононіми: *Manchu dynasty*, *Han dynasty*, *Ming dynasty*. Маньчжурська імператорська династія керувала Китаєм з 1636 до 1912 року: “*The country is in turmoil and Chinese rebels who are ever waiting to destroy our Manchu dynasty are again ready to seize power*” (Buck, 1990: 327). Часовий проміжок правління династії Хань визначається з 206 до н. е. до 220 н. е.: “*Do you forget that at the end of the Han dynasty, more than a thousand years ago, Chang Chou led the Yellow Turban Rebels against the Throne and took many cities, though he had less than half a million men?*” (Buck, 1990: 338) Династія Мін правила Китаєм з 1368 по 1644 роки: “*Rebellion raged, the country was divided, for the rebel Hung ruled as Emperor in Nanking, the southern capital of the last Chinese Ming dynasty*” (Buck, 1990: 169).

Китайській лінгвокультурі притаманне циклічне сприйняття хрононімів, бо Стародавній Китай — це закритий егоцентричний простір, який викликає аналогічні уявлення про замкненість, циклічність часу.

Турецькій лінгвокультурі властиве лінійне сприйняття династійних хрононімів. Династія Османів — це династія, яка правила Османською імперією впродовж всього часу її існування. За цим династійним хрононімом закріплений певний відрізок часу з 1299 по 1922 роки: *“Дивно, як могли Османи об’єднати всіх цих людей, усі ці землі, звичай і звички”* (Загребельний, 1983: 476).

Назви повстань, бунтів і революцій є ключовими моментами в історії та культурі будь-якої нації. Кожна з перерахованих подій займає певний проміжок часу, який не повторюється і закріплюється за цією датою назавжди. Для позначення цього пласту лексики дослідник Е. Хоффман пропонує термін акціоніми. Поняття є доволі розгалуженим і мовознавець вкладає в нього семантику війн, протестів, страйків, зустрічей, виборів, переговорів, тобто основних політичних подій (Хоффман, 2008: 92). Науковець М. Торчинський подає аналізоване поняття у вузкому значенні. Вчений трактує тумультонім як поняття, що позначає власні назви актів протесту, повстань, бунтів, революцій (Торчинський, 2010: 92). Ми дотримуємося точки зору М. Торчинського. Для китайської картини світу притаманий ряд тумультонімів: *Тайпінське повстання* — національно-визвольне повстання етнічних китайців у Південному Китаї (1850–1864 роки) (*“So ended the T'ai Ping Rebellion in the solar year 1865”* (Buck, 1990: 212)); *Боксерський бунт* (1900–1901 рік) (*“It was our intention indeed to suppress if possible the Chinese Boxers”* (Buck, 1990: 344)); *Повстання Жовтих Турбанів* (184–204 роки) (*“...Chang Chou led the Yellow Turban Rebels against the Throne and took many cities, though he had less than half a million men?”* (Buck, 1990: 338).

У «Роксолані» використовується характерний для турецької лінгвокультури тумультонім *Ніка* — це повстання в Константинополі 532 року: *«Чимало колон у Стамбулі, яких не загорнуло османство у свої священні будівлі... і колона імператора Константина, звана Чемберліташ — камінь з обручами, бо обкована була залізними обручами після того, як блискавкою відбито горішню її частину і як обпало її пожежею у час повстання Нікі...»* (Загребельний, 1983: 82–83). Тумультоніми у китайській і турецькій лінгвокультурах є лінійними.

Досліджуючи класифікацію хрононімною лексики, С. Реммер виділяє такі види циклічних хрононімів:

– парсоніми — власні назви на позначення годин та частин дня або ночі;

– люмоніми — власні назви на позначення світлої частини доби;

– ноксоніми — власні назви на позначення подій, що відбулися у темний період доби (Реммер, 2005: 8).

Китайській лінгвокультурі притаманні традиційні уявлення циклічного календаря, який складається із «стовбурів» і «гілок». Цикл року складається з 12 місяців, або 24 сезонів, цикл дня — з 12 двогодин або 24 годин. Дванадцять «земних гілок» мають назви шанованих тварин: пацюка, бика, тигра, кролика, дракона, змії, коня, вівці, мавпи, півня, собаки, свині. Доба поділяється на дванадцять двогодин, назви яких відповідають тваринному циклу.

На матеріалі дослідження розрізняємо такі парсоніми: *the Hour of the Tiger* (з 3 до 5 години) (*“When all was done, in haste but order, at the Hour of the Tiger she summoned first the Emperor, and then the concubines and told the concubines why she could not take them with her”* (Buck, 1990: 357); *the Hour of Sheep* (з 13 до 15 години) (*“It was an hour after noon, at the Hour of Sheep, when she was waked suddenly by the voice of Li Lien-ying outside her door”* (Buck, 1990: 346); *the Hour of the Monkey* (з 15 до 17 години) (*“At the Hour of the Monkey on the fifth day, it being midafternoon, Duke Lan rushed into the library where the Empress perused the wise book...”* (Buck, 1990: 355); *the Hour of the Dog* (з 19 до 21 години) (*“It was now the Hour of the Dog, after day and before night, and twilight filled the courts”* (Buck, 1990: 348). Перераховані вище парсоніми мають закріплений за ними добовий відрізок часу та семантику характерних рис, властивих тваринам, назви яких винесено на позначення певного проміжку часу. Зазначені парсоніми є значущими для китайської лінгвокультури та не притаманні турецькій.

На позначення світлої частини доби П. Бак у романі «Імператриця» (китайська культура) використовує такі номінації: *morning, midafternoon, day*: *“The morning dawned clear again and calm, a day without wind, yet cooled by some distant northern storm, and she let this day pass, forgetful of everything except her childlike pleasure in what she saw about her”* (Buck, 1990: 101); *“She set the day before her birthday, the hour, midafternoon; the place, her own library”* (Buck, 1990: 303). Схожі лексеми можна помітити й у романі

П. Загребельного «Роксолана» (турецька культура) — зранку, ранок, вдень «В одній з них, зітканій мовби із сліз, любові й горя, розповідається, ніби Насімі на ранок після страти вийшов живий з усіх семи брам Халеба...» (Загребельний, 1983: 492) «Гонець з дев'ятьма охоронцями мав скакати з Стамбула вдень і вночі, роблячи лиш необхідні перепочинки в караван-сараях і ханах...» (Загребельний, 1983: 393).

У досліджуваних текстах повсякчас використовуються номінації на позначення темного періоду доби: *midnight* (“*At midnight the guard beat the hour upon a brass drum to signify that all was well, and she pretended reproach for her own anxiety*” (Buck, 1990: 157), *night* (“*Why should her enemies chose this place, this night, rather than another, to kill her*” (Buck, 1990: 157), *evening* («*It was a gentle autumn evening, the sky a mild gray and the sunset a faint rose in the sky*») (Buck, 1990: 157); *увечері, вночі* («*Змагалися у вихвалянні, в славленні, у величанні, учті не було кінця, тривала цілий день продовжувалася увечері, вночі хаваші запалили ліхтарі, світильники, смолоскипи, далі лилося вино...*») (Загребельний, 1983: 441).

Проаналізовані вище номінації не можна визначити як хрононіми, бо вони не є власними назвами і не несуть у собі семантичного навантаження значущості події. Стосовно лінгвокультурологічної концепції вони є нейтральними, адже не містять у собі додаткової інформації стосовно досліджуваних культур.

Для визначення власних назв на позначення сезонів мовознавець С. Реммер використовує поняття «темпонім» (Реммер, 2005: 8). Дослідник визначає термін як один із розрядів хрононімів. У турецькому лінгвокультурному просторі на позначення літнього сезону використовується хрононім *День Хизира*, а зимового — *День Касима*. Зазначені хрононіми є циклічними. Літній сезон починається 6 травня і закінчується 7 листопада (Пиотровский, 1998: 576). «*Перед цим гонці розскакалися по всій імперії, передаючи султанський указ спажіям, які володіли царськими тімарами, вирушати в похід на невірних, маючи згідно зі звичаєм потрібний обладунок, помічних людей, харчів і одягу на півроку від дня Хизира до дня Касима*» (Загребельний, 1983: 259). Стосовно китайської лінгвокультури на матеріалі дослідження вище розглядалися приклади свят, пов'язаних із початком весни та осені (*Spring Fest of the Dead* та *Festival of Autumn*), які були визначені як геортоніми.

Життя будь-якої культури базується на чітких хронологічних уявленнях, які знаходять своє вираження в календарі. Традиційно виділяють три календарні системи: місячна, сонячна і сонячно-місячна. У китайському календарі первинною і домінуючою є місячна система. У процесі історичного розвитку до неї додається і сонячна система відліку часу. У китайській культурі місячний календар називають сільськогосподарським, а сонячний (Григоріанський календар) — стандартним або західним. Григоріанський календар визначають як новий, а місячний календар — старий. Відлік часу у Піднебесній був пов'язаний із сільськогосподарською діяльністю. Тому Перл Бак у романі «Імператриця», відтворюючи китайську картину світу, найчастіше використовує номінації місячного календаря: *the second day of the twelfth month of the moon year* (“*Hourly through those days couriers came to announce when the catafalque would arrive until on this morning of the second day of the twelfth month of the moon year the last courier declared that the cortege would come to the East-Flowered Gate of the Forbidden City*” (Buck, 1990: 136); *the fifth day of this moon* (“*On the morning of the fifth day of this moon,*” he said in a high level voice, “*I was summoned for the last time before the Son of Heaven*” (Buck, 1990: 321); *the sixteenth day of that moon* (“*On the sixteenth day of that moon she sent Li Lien-ying to find Jung Lu and bring him to her*” (Buck, 1990: 340).

Систематизація часу у турецькій лінгвокультурі також здійснюється на основі місячного календаря. Календар Хіджри — це мусульманський місячний календар, що застосовується в ісламі для визначення дат релігійних свят. Літочислення ведеться від дати переселення (16 липня 622) пророка Мухаммеда та перших мусульман із Мекки до Медини. Епоха до початку літочислення називається джахілія — епоха невідання. Мусульманський календар побудовано винятково на зміні фаз Місяця. Один рік складається з 12 місяців і нараховує 354 або 355 днів. На відміну від інших місячних календарів, додатковий тринадцятий місяць для узгодження місячного календаря із сонячним циклом не вводився, оскільки вважається, що це заборонено Кораном. Початок року та дні мусульманських релігійних свят поступово зсуваються за сезонами і можуть припадати на різні пори року (Али-заде, 2007: 4). П. Загребельний досить часто використовує у романі посилання на календар при визначенні хронологічних меж тексту: «*Боже провидіння визначило, що Сулейман буде народжений у*

перший рік десятого віку за хіджрою (901 рік) і вступить на престол як десятий володар з династії Османів» (Загребельний, 1983: 61); («Му-сульмани ждали тисячного року хіджри») (Загребельний, 1983: 564).

У календарі Хіджри використовуються такі назви місяців: Мухар-рам, Сафар, Рабі I, Рабі II, Джемада I, Джемада II, Раджаб, Шаабан, Рамадан, Шаввал, Зу-л-каада, Зу-л-хиджа (Али-заде, 2007: 197–198). Зазначені назви місяців широко представлені у романі: *тридцять днів після першого джемаді* («Султан визначив день суннету: в другому місяці джемаді, рівно через тридцять днів після першого джемаді — дня взяття Фатіхом Константинополя») (Загребельний, 1983: 311); *зранку четвертого дня рамазана* («На дивані вирішено було: зранку четвертого дня рамазана — перший приступ») (Загребельний, 1983: 92).

П. Бак і П. Загребельний в аналізованих романах не уникають і нової сонячної системи літочислення. Звернення до григоріанського календаря зустрічаються у романі «Імператриця»: *on the ninth day of the tenth solar month* (“*We, the Court physicians, did fear some such fate, for on the ninth day of the tenth solar month, but two short days ago, two foreigners, Americans, came to our city*”) (Buck, 1990: 273); *on the tenth day of the ninth solar month* (“*As for the Prince, he took her words as command, and he did so attack the Emperor face to face that he roused a fury in his imperial nephew, and on the tenth day of the ninth solar month of the same year*”) (Buck, 1990: 271). Турецькій лінгвокультурі не притаманне сонячне літочислення, тому звернення до григоріанського календаря зумовлене українською мовною особистістю автора тексту. Наприклад: *січень 1521 року* («*Ферхад-паша наприкінці січня 1521 року розбив Газалі під Дамаском*») (Загребельний, 1983: 476); *1559 рік* («*1559 року сини хондкара Сулеймана Селім та Баязид почали війну між собою біля Коньї*») (Загребельний, 1983: 567).

У текстах творів можна простежити приклади використання змішаної системи літочислення. У китайській лінгвокультурі вдало поєднується новий та старий календарі: *in the sixth moon month and the seventh solar month, on the sixteenth day* “*And Buddha heard her prayers so that in the summer of that same year, in the sixth moon month and the seventh solar month, on the sixteenth day*” (Buck, 1990: 210); *in the last month of the old moon year and the first month of the new solar year* (“*Upon a winter’s morning in the last month of the old moon year and the first month of the new solar year, when her son was nine month old, Tzu Hsi woke and, waking,*

breathed a mighty sigh” (Buck, 1990: 83). Як було зазначено вище, Григоріанський календар не використовувався в Османській імперії, тому автор використовує уточнення для українського читача: «*26 рамазана 927 року хіджри* («*26 рамазана 927 року хіджри* (або *29 серпня 1521 року*) султанські муедзини вперше проспівали з белградських висот *азан*» (Загребельний, 1983: 92); *вісімнадцятого джемада (травня) 1521 року* («*Діялося це в суботу вісімнадцятого джемада (травня) 1521 року*») (Загребельний, 1983: 87).

Таблиця

Кількісне співвідношення часових уявлень у китайській та турецькій картинах світу (%)

Хрононіми	китайська картина світу	турецька картина світу
Номінації місячного календаря	51,0	40,4
Номінації сонячного календаря	20,0	45,0
Номінації змішаного календаря	21,0	9,0
Династійні хрононіми	3,0	0,55
Парсоніми	2,0	—
Геортоніми	1,0	4,0
Тумультоніми	2,0	0,55
Менсоніми	—	0,5
Всього	100,0	100,0

Висновки. Головним призначенням хрононімії є закріплення в формі слова лінгвокультурологічної інформації, яка вміщена у певний відрізок часу.

У свідомості турецької і китайської мовної особистості виникають певні часові орієнтації при вживанні геортонімів, що свідчить про співвідношення часових уявлень з певними релігійними святами, які притаманні аналізованам лінгвокультурам.

Унікальною особливістю китайської лінгвокультури є сприйняття історичного часу, пов’язане зі зміною поколінь, тобто зі зміною правлячих династій. Активним суб’єктом дії є не час, а сам людський рід, використання династійних хрононімів попередніх років правління сприймається як спосіб возз’єднання епох. Династійні хрононіми у китайській лінгвокультурі є циклічними, а в турецькій — лінійними. Натомість тумультоніми є лінійними в обох картинах світу. Парсоні-

ми на позначення двогодинного добового циклу функціонують тільки у китайській культурі.

Але не всі лексеми на позначення часу можна віднести до хрономіної лексики. До зазначеної групи не входять: номінації місячного календаря, номінації сонячного календаря, номінації змішаного календаря та часові відрізки на позначення дня і ночі. Такі групи слів не є власними назвами і не несуть у собі семантичного навантаження значущості події.

Базовою системою літочислення в досліджуваних лінгвокультурах є номінації місячного календаря (китайська картина світу — 51 %, турецька — 40,4 %). Рідше в аналізованих творах використовуються номінації сонячного календаря, у китайській картині світу ця частотність сягає 20 %, що зумовлено історією розвитку країни, бо в романі розглядається період кінця XIX — початку XX ст., коли у користування було введено сонячний календар. Поширеними є номінації змішаного календаря (21 %), номінації сонячного календаря уточнюються місячним, бо китайська свідомість консервативна щодо нової системи підрахунку часу. У турецькій картині світу зазначене явище зумовлене впливом української мовної особистості автора твору (45 %), бо в Османській імперії (XVI ст.) функціонував лише місячний календар.

ЛІТЕРАТУРА

- Али-заде А. А. Исламский энциклопедический словарь. Москва : Ансар, 2007. 400 с.
 Загребельний П. А. Роксолана : роман. Київ : Дніпро, 1983. 583 с.
 Пиотровский М. Б. Хадир. *Мифы народов мира* : Энциклопедия: в 2 т. Москва : СЭ, 1998. Т. 2. С. 576.
 Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии. Москва : Наука, 1988. 192 с.
 Реммер С. А. Хрононіми як особливий розряд власних імен : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.02. Донецьк, 2005. 19 с.
 Толстая С. М. Пространство слова. Лексическая семантика в общеславянской перспективе. Москва : Индрик, 2008. 528 с.
 Торчинський М. М. Структура, типологія і функціонування онімної лексики української мови: дис. ... доктора філол. наук : 10.02.10. Київ, 2010. 502 с.
 Хоффман Э. Имена политических событий и их ономазия в средствах массовой информации. Вопросы ономастики. Екатеринбург, 2008. № 5. С. 90–104.
 Чжоу Шао Бо. Номінація відрізків часу в різноструктурних онімних просторах: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02. 15. Донецьк, 2004. 20 с.
 Buck P. S. Imperial woman : The story of the Last Empress of China. New York : Moyer bell, 2009. 378 p.

ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ ВРЕМЕННЫХ НОМИНАЦИЙ

Анна Шаповал

кандидат филологических наук, преподаватель кафедры перевода и теоретической и прикладной лингвистики Государственного учреждения «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского»

Одесса, Украина

e-mail: skarlet7777@gmail.com

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-9718-5002>

АННОТАЦИЯ

Изучение лингвокультурологического аспекта временных номинаций невозможно без исследования хрономимной лексики. Хрономимы воспроизводят особенности языковой и концептуальной картин мира, являются важным информационным ресурсом определенной лингвокультуры, что обуславливает актуальность работы. Цель данной работы заключается в комплексном анализе лингвокультурологического аспекта временных номинаций на материале китайской и турецкой картин мира. Исследование было осуществлено на основе романов Перл Бак «Императрица» и Павла Загребельного «Роксолана».

Анализ последних исследований и публикаций позволил отметить, что изучение хрономимной лексики выполняется на различных теоретических и практических основаниях.

Ссылаясь на уже имеющиеся классификации хрономимов Н. Подольской, М. Торчинского, С. Реммер, мы обнаружили и исследовали лингвокультурологические особенности таких видов хрономимной лексики: геортонимы, династические хрономимы, тумультионимы, парсонимы и менсонимы.

В результате исследования было выяснено, что не все лексические единицы для обозначения отрезка времени являются хрономимами. В указанную группу не входят номинации лунного календаря, номинации солнечного календаря, номинации смешанного календаря и временные отрезки для обозначения дня и ночи.

Базовой системой летоисчисления в исследуемых лингвокультурах является доминирование номинаций лунного календаря (китайская картина мира — 51 %, турецкая — 40,4 %). Реже в анализируемых произведениях используются номинации солнечного календаря, в китайской картине мира эта частотность достигает 20 %, что исторически обусловлено. Распространены номинации смешанного календаря (21 %), номинации солнечного календаря уточняются лунным, потому что китайское сознание консервативно по отношению к новой системе подсчета времени. В турецкой картине мира указанное явление обусловлено влиянием украинской языковой личности автора произведения (45 %), ибо в XVI веке в Османской империи функционировал только лунный календарь.

Ключевые слова: хрононим, лингвокультура, языковая картина мира, номинация, геортоним, династический хрононим, тумультоним, парсоним, менсоним.

LINGUACULTURAL ASPECT OF TEMPORAL NOMINATIONS

Anna Shapoval

Candidate of Philology, Lecturer at the Department of Translation and Theoretical and Applied Linguistics, State Institution “South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky”
Odesa, Ukraine
e-mail: skarlet77777@gmail.com
ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-9718-5002>

SUMMARY

Analysis of linguocultural aspect of temporal nominations is impossible without involving the problems of hrononymic lexics. Chrononyms is an important information resource of a certain linguaculture, some distinctive peculiarities of conceptual picture of the world. The aim of the experimental analysis is a complex examination of the linguacultural aspect of temporal nominations that function in Chinese and Turkish languages reflecting the concepts of the world. The research was based on the material of the novels “Imperial woman” by Pearl Buck and “Roxolana” by Pavlo Zagrebelniy.

The analysis of recent scientific publications allowed us to come to the conclusion that the investigation of hrononymic lexics can involve different theoretical and practical principles.

Being guided by the existing classifications of chrononyms (N. Podolskaya, M. Torchinsky, S. Remmer) the linguocultural features of the following types of temporal chrononymic lexical units were identified and studied in the research: georthonyms, dynastic chrononyms, tumultonoms, parsonyms and mensonyms.

The results of the research demonstrate that not all lexical units of temporal denotation chosen from the above mentioned novels refer to the class of chrononyms. The group under investigation includes the following lexemes: nominations of the lunar calendar, nominations of the solar calendar, nominations of mixed calendar and temporal slots denoting day and night.

The basic system of chronology in the linguacultures under analysis is the dominance of the lunar calendar nominations (Chinese picture of the world — 51,0 %, Turkish — 40,4 %). In the analyzed works the nominations of the solar calendar are used less often in the Chinese picture of the world; the usage of this unit reaches 20 %, and this phenomenon is historically conditioned. Mixed calendar nominations (21 % of temporal units) are rather common, solar calendar nominations are refined by the monthly calendar; it can be explained by the fact

that the Chinese mind is conservative towards the new temporal system. In the Turkish picture of the world 45 % of temporal vocabulary belongs to the solar calendar since in the sixteenth century only a lunar calendar operated in the Ottoman Empire. It should be mentioned that significant place in the temporal vocabulary of “Roxolana” is conditioned by the influence of the linguistic personality of the author, who was a Ukrainian.

Key words: chrononym, linguaculture, linguistic picture of the world, nomination, temporal lexical units, luna and solar calendar.

REFERENCES

- Ali-zade, A. A. (2007). *Islamskiy entsiklopedicheskiy slovar* [Encyclopedic dictionary of Islam]. Moskva: Ansar. [in Russian]
- Zagrebelniy, P. A. (1983). *Roksolana: roman* [Roksolana: novel]. Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].
- Piotrovskiy, M. B. (1998). Hadir. [Hadir]. *Mifyi narodov mira. Entsiklopediya — Myths of nations of the world. Encyclopedia. 2, 576* [in Russian].
- Podolskaya, N. V. (1983). *Slovar russkoy onimasticheskoy terminologii*. [Dictionary of Russian onimastic terminology]. Moskva : Nauka [in Russian].
- Remmer, S. A. (2005). Hrononimi yak osobliviy rozryad vlasnih. [Chrononyms as a specified category of Proper names]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Donetsk [in Ukrainian].
- Tolstaya, S. M. (2008). Prostranstvo slova. Leksicheskaya semantika v obscheslavianskoy perspective [Lexical semantics in the general Slavic perspective]. Moskva : Indrik [in Russian].
- Torchinsky, M. M. (2010) *Struktura, tipologiya i funktsionuvannya onimnoyi leksiki ukrayinskoyi movi* [Structure, typology and function of the onymic vocabulary in Ukrainian language]. *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
- Hoffman E. (2008). *Imena politicheskikh sobyitij i ih onimizatsiya v sredstvakh massovoy informatsii* [Names of political events and their nomination in the media]. *Voprosy onomastiki — Onomastics issues*. (pp. 90–104) Ekaterinburg [in Russian].
- Chzhou, Sh. B. (2004) *Nominatsiya vidrszkiv chasu v riznostrukturnih onimschnih prostorah* [Nomination of time segments in multistructured onymic spaces]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Donetsk [in Ukrainian].
- Buck, Pearl S. (2009). *Imperial woman: The story of the Last Empress of China*. New York: Moyer bell.

Стаття надійшла до редакції 03.10.2019